

SVEUČILIŠNO OBRAZOVANJE SOCIJALNIH PEDAGOGA U ZEMLJAMA EUROPSKE UNIJE

Dejana Bouillet

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

SAŽETAK

Socijalni pedagozi stručnjaci su koji se školuju s ciljem stjecanja specifičnih profesionalnih kompetencija usmjerenih primarnoj prevenciji, detekciji, dijagnosticiranju, ranim intervencijama i tretmanu, procesuiranju i naknadnom staranju za djecu, mlade i odrasle osobe s rizikom za poremećaje ili s poremećajima u ponašanju, te njihovim socijalnim okruženjem, u funkciji njihova odgoja, socijalizacije, rehabilitacije i socijalne integracije. Već iz ove općenite odrednice vidljiva je sva složenost profesije koja, između ostalog, proizlazi iz nedorečenosti i različitostima u definiranju osoba s poremećajima u ponašanju, složenosti procesa odgoja, edukacije i rehabilitacije, pa i iz same slojevitosti društvenih znanosti i neposrednog rada s ljudima, bez obzira radi li se o djeci, mladima ili odraslim osobama. Nadalje, socijalna pedagogija relativno je mlada znanstvena i stručna disciplina i interdisciplinarnog je karaktera. Stoga su pristupi obrazovanju stručnjaka za socijalno-pedagoški rad raznovrsni i međusobno više ili manje (ne)ujednačeni.

U ovom se radu stoga razmatraju specifičnosti sveučilišne izobrazbe socijalnih pedagoga u državama – članicama Europske unije, u cilju usporedbe postojećih studijskih programa i iznalaženja njihovih zajedničkih odrednica. Krajnja svrha rada odnosi se na sagledavanje bitnih odrednica predmeta socijalne pedagogije kao znanstvene i sveučilišne discipline, te daljnje unapređivanje studijskog smjera poremećaji u ponašanju na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje se educiraju socijalni pedagozi.

Ključne riječi: socijalna pedagogija, sveučilišni programi, članice Europske unije

UVOD

Pristupanjem Bolonjskoj deklaraciji (u svibnju 2001. godine) u Hrvatskoj je otpočeo složen proces tranzicije visokog školstva čiji je krajnji cilj stvaranje kvalitetnog, jedinstvenog i prepoznatljivog europskog sustava obrazovanja stručnjaka za brojne profesije. Dvije godine ranije, isti je proces otpočeo i u drugim europskim državama, kada je Bolonjskoj deklaraciji pristupilo dvadeset i devet europskih zemalja. Osnovni motivi pristupanja ovoj deklaraciji sadržani su u postizanju željene razine

usporedivosti sustava visokoškolskog obrazovanja u zemljama Europske unije, kao neophodnog uvjeta za promicanje svekolike europske obrazovne i profesionalne mobilnosti studenata, profesora i ostalih visokoobrazovanih osoba. Stjecanje statusa zemlje – pristupnice za članstvo u Europskoj uniji, kojeg je Hrvatska dobila u lipnju 2004. godine, dodatni je poticaj daljnjim aktivnostima predviđenih Bolonjskom deklaracijom, a koje se odvijaju sukladno odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (Narodne novine 123/03 i 105/04).

Ovi procesi nedvojbeno će se reflektirati i na razvoj sustava obrazovanja socijalnih pedagoga u Hrvatskoj, u vidu daljnjih promjena i prilagodbi studijskih programa Odsjeka za poremećaje u ponašanju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Radi se o studijskim programima koji su i inače podložni čestim promjenama, a koje su ponajprije uvjetovane stalnim razvojem ove mlade, interdisciplinarnе i transdisciplinarnе profesije. Sadržaj i dinamiku unapređivanja sustava obrazovanja socijalnih pedagoga u Hrvatskoj moguće je pratiti kroz osnivanje Visoke defektološke škole 1962. godine, njeno prerastanje u Fakultet za defektologiju 1978. godine i promjenu naziva Fakulteta za defektologiju u Fakultet edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti 1998. godine. U sklopu Visoke defektološke škole 1964. godine osnovan je Odsjek za socijalnu patologiju i delinkvenciju (Radovančić, 2002:11), iz kojeg se kasnije razvio Odsjek za socijalnu pedagogiju. Danas ovaj Odsjek djeluje pod nazivom Odsjek za poremećaje u ponašanju, a školuje prof. socijalne pedagoge (ranije: dipl. defektolozi-socijalni pedagozi).

Razvoj institucije koja realizira edukaciju ovog profila stručnjaka popraćen je i razvojem samog studijskog programa, a vremenom se mijenjala i svrha izobrazbe socijalnih pedagoga. U samim počecima, svrha izobrazbe socijalnih pedagoga odnosila se gotovo isključivo na područje djelovanja odgajatelja u zavodskom tretmanu mladih (Poldrugač, 1999), a 80-ih godina dvadesetoga stoljeća prerasla je u područje prevencije poremećaja u ponašanju, odgoj, preodgoj, rehabilitaciju djece i mladih s poremećajima u ponašanju, formiranje pozitivnih osobnih i društveno-moralnih osobina u takvih osoba u skladu s vrijednostima društva te izvršenje prekršajnih i krivičnih sankcija (Zovko, 1992). Danas se na studijskom smjeru poremećaji u ponašanju osposobljavaju stručnjaci za rad u primarnoj prevenciji, detekciji, dijagnosticiranju, ranim intervencijama i tretmanu, procesuiranju i naknadnom staranju za djecu, mlade i odrasle osobe s rizikom za poremećaje ili s poremećajima u ponašanju, te njihovim socijalnim okruženjem, u funkciji njihova odgoja, socijalizacije, rehabilitacije i socijalne integracije (Radovančić, 2002).

Iako je iz svrhe obrazovanja socijalnih pedagoga uočljiv njihov profesionalni interes za osobe s poremećajima u ponašanju, stručne rasprave o predmetu socijalne pedagogije još uvijek su otvorene (Uzelac, 1999), a evidentne su i nedorečenosti u definiraju pojma »poremećaji u

ponašanju« (Koller-Trbović, 2004). Navedeno je u neposrednoj vezi i s veoma različitim razinama razvijenosti socijalne pedagogije u različitim državama, što je, pak, u dinamičkom odnosu sa sustavima obrazovanja socijalnih pedagoga u njima. Tako od države do države postoje razlike u formalnom statusu institucija u kojima se školuju socijalni pedagozi, a u nekim zemljama za njihovu izobrazbu postoji niz različitih institucija (Poldrugač, 1999). Druga su krajnost države u kojima ovaj profil stručnjaka nije moguće prepoznati kao poseban studijski smjer, ili pak države u kojima se socijalna pedagogija razvija u sklopu pojedinih kolegija socijalno ili pedagoški orijentiranih fakulteta.

Postojeća raznolikost sustava obrazovanja socijalnih pedagoga zasigurno je u uskoj vezi s poimanjem socijalne pedagogije kao znanstvene, odnosno praktične discipline, što, pak, ovisi o prepoznatljivosti i specifičnosti predmeta na koji se odnosi, a koji omogućuje njegovo jasno razlikovanje od brojnih srodnih pomagačkih profesija i znanstvenih disciplina (socijalnog rada, pedagogije, psihologije i dr.).

U ovom se radu stoga razmatraju specifičnosti sveučilišne izobrazbe socijalnih pedagoga u državama – članicama Europske unije, u cilju usporedbe postojećih studijskih programa i iznalaženja njihovih zajedničkih odrednica. Krajnja svrha rada odnosi se na sagledavanje bitnih odrednica predmeta socijalne pedagogije kao znanstvene i sveučilišne discipline, te daljnje unapređivanje studijskog smjera poremećaji u ponašanju na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

METODOLOŠKA OBJAŠNJENJA

Podaci prikazani u ovom radu temelje se na informacijama koje su prikupljane putem pretraživanja službenih web-stranica vlada država članica Europske unije (Austrije, Belgije, Cipra, Češke, Danske, Estonije, Finske, Francuske, Njemačke, Grčke, Mađarske, Irske, Italije, Latvije, Litve, Luksemburga, Malte, Nizozemske, Poljske, Portugala, Slovačke, Slovenije, Španjolske, Švedske i Velike Britanije), pregledom sveučilišta koja u njima djeluju i analizom dostupnih sveučilišnih programa. Svrha pretraživanja odnosi se na iznalaženje sveučilišnih programa (odjela, fakulteta, škola) na kojima je moguće studirati socijalnu pedagogiju. Tijekom pretraživanja autorica je posjetila više od 150 sveučilišnih web stranica.

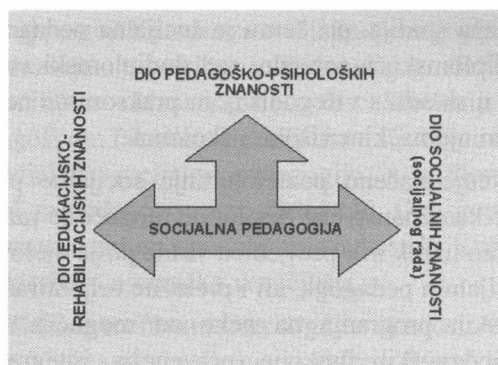
Pretraživanje je pokazalo da razrađeni studijski programi mnogih sveučilišta nisu uključeni u sadržaj web stranica, što je značajno utjecalo na mogućnost cjelovitog uvida u sustave obrazovanja socijalnih pedagoga u zemljama Europske unije. Pretraživanje je nadalje potvrdilo veliku raznovrsnost pozicioniranja socijalne pedagogije unutar različitih sveučilišta (od razine kolegija do razine posebnih odjela), a pokazalo se također da su osobe s poremećajima u ponašanju nerijetko predmet interesa drugih studijskih profila i znanstvenih disciplina.

Kako je jedan od ciljeva ovoga rada sadržan u usporedbi modela izobrazbe socijalnih pedagoga i iznalaženja njihovih zajedničkih odrednica, iz dostupnih sveučilišnih programa odabrani su oni koji ilustriraju različitost ovih modela i koji ukazuju na različite razine razvijenosti socijalne pedagogije kao sveučilišne i znanstvene discipline u različitim zemljama Europske unije.

Analizi sveučilišnih programa prethodi kraći osvrt na širi kontekst u kojem se u zemljama – članicama Europske unije razvijaju programi izobrazbe socijalnih pedagoga, te pregled svrhe i ciljeva pojedinih sveučilišnih programa.

MODELI SVEUČILIŠNE EDUKACIJE SOCIJALNIH PEDAGOGA U ZEMLJAMA – ČLANICAMA EUROPSKE UNIJE

Već globalni uvid u pozicioniranje socijalne pedagogije u različitim visokoobrazovnim ustanovama zemalja Europske unije ukazuje na nekoliko smjerova razvoja ove znanstvene discipline. U tom je pogledu moguće razlikovati socijalnu pedagogiju kao dio edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti, kao dio socijalnih znanosti (poglavito socijalnog rada) i kao dio humanističkih (pedagoško-psiholoških) znanosti (slika 1.).

Slika 1

Pozicioniranje socijalne pedagogije u sustavu znanstvenih disciplina

Razvoj socijalne pedagogije u sklopu edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti pojaviše je prepoznatljiv u **Mađarskoj**. Socijalna pedagogija u kontekstu socijalnog rada izučava se, primjerice, u **Austriji**¹, **Finskoj**² i **Nizozemskoj**³. U **Slovačkoj** se socijalna pedagogija izučava u sklopu Odjela za pedagogiju i socijalni rad pedagoških fakulteta. U **Češkoj**, **Nizozemskoj**, **Poljskoj**⁴ i **Sloveniji** socijalna se pedagogija u pravilu razvija na pedagoškim fakultetima, a u **Belgiji**, **Latviji** i **Litvi** na pedagoško-psihološkim fakultetima.

Najbogatiju praksu sveučilišnog usavršavanja socijalnih pedagoga nalazimo u **Njemačkoj**⁵. Tako odjeli ili odsjeci za socijalnu pedagogiju djeluju na najmanje 15 visokih škola koje čine sastavni dio različitih sveučilišta, najčešće u sklopu instituta za odgojne znanosti. Socijalna se pedagogija u trajanju od 8 semestara, primjerice, izučava na Evandelističkoj visokoj stručnoj školi u Bochum-u, Viskoj stručnoj školi u Frankfurtu na Majni, Darmstadu, Hamburgu, Düsseldorfu, Kölnu, Mainzu, Vechti, Tübingenu, Esslingenu i drugdje. U istim se visokim školama u pravilu studira i socijalni rad. U tom je smislu zanimljivo spomenuti kako se u sklopu Sveučilišta u Berlinu od 2005. godine planira ujedinjavanje studija socijalne pedagogije i socijalnog rada, iako su do nedavno to bila dva

- 1 Iako ovo nije i jedini model razvoja socijalne pedagogije na austrijskim sveučilištima jer je na mnogima socijalna pedagogija dio pedagoških fakulteta.
- 2 Sastavni dio finskog Sveučilišta Kuopio čini Fakultet za društvene znanosti (Faculty of Social Sciences) pri kojem djeluje Odjel za socijalni rad i socijalnu pedagogiju.
- 3 Na Visokoj školi u Rotterdamu socijalna se pedagogija razvija u sklopu Odjela za socijalni rad.
- 4 Odjel za socijalnu pedagogiju, primjerice, postoji na Pedagoškom fakultetu Sveučilišta u Lodzu.
- 5 Na nekim se sveučilištima socijalna pedagogija razvija u sklopu pedagoških znanosti, a na nekima u sklopu socijalnih znanosti (poglavito socijalnog rada).

odvojena studija, pri čemu je socijalna pedagogija bila diplomski, a socijalni rad dodiplomski studij, što je u skladu s višegodišnjom praksom na nekim drugim njemačkim visokim školama.

Neujednačeno pozicioniranje socijalne pedagogije kao znanstvene discipline moguće je razmatrati kao uzrok i/ili posljedicu širine polja djelovanja socijalnih pedagoga, ali i pretežite orijentiranosti studijskih programa na neke od mogućih socijalnopedagoških funkcija (prevencija, integracija, tretman, razvoj i dr.). S time je u vezi zanimljivo razmotriti ciljeve obrazovanja socijalnih pedagoga na pojedinim sveučilištima.

Primjeri razvoja socijalne pedagogije u sklopu edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti

Kao što je poznato, u Republici Hrvatskoj socijalna se pedagogija razvijala u uskoj vezi s ostalim edukacijsko-rehabilitacijskim disciplinama, osobito logopedije i rehabilitacije, pri čemu se kao osnovni razlikovni činitelj između ovih disciplina prepoznaje vrsta teškoća koje dovode do otežane socijalne integracije neke osobe. Tako se u sklopu socijalne pedagogije iznalaze zakonitosti edukacijske rehabilitacije osoba s poremećajima u ponašanju⁶, logopedija ove zakonitosti iznalazi u odnosu na osobe s poremećajima u humanoj komunikaciji, a rehabilitacija u odnosu na mentalno retardirane i autistične osobe, osobe oštećena vida, osobe s motoričkim poremećajima i kroničnim bolestima (Radovančić, 2002.).

Na sličan se način socijalna pedagogija razvija u Mađarskoj, primjerice, u sklopu dodiplomskog studija »Trening specijalne edukacije« na Sveučilištu Eötvös Loránd u Budimpešti. Program se odnosi na stjecanje suvremenih teorijskih i praktičnih znanja, kao i osobnih i profesionalnih vještina studenata, s ciljem njihova osposobljavanja za edukaciju i skrb o osobama s oštećenjima i posebnim obrazovnim potrebama. Studenti biraju dva od sedam mogućih obrazovnih područja. Područja studiranja razlikuju se s obzirom na specifičnosti populacije na koju se odnose, a uključuju edukaciju *osoba s poremećajima u ponašanju*, osoba oštećena sluha, intelektualno oštećenih osoba, osoba s teškoćama u učenju, osoba s tjelesnim oštećenjima, osoba oštećena vida te govornu terapiju. Specifično područje obrazovanja studenti biraju nakon zajedničke opće faze studiranja (na

trećem semestru), a u petom se semestru njihovo studiranje dalje usmjerava, s obzirom na to žele li u specifičnom području biti učitelji ili terapeuti.

Odjel za specijalnu edukaciju koji se, među ostalim, odnosi i na izučavanje poremećaja u ponašanju, postoji i na finskom Sveučilištu u Joensuu i na Fakultetu za znanosti o ponašanju Sveučilišta u Helsinkiu. Školovanje na ovom fakultetu omogućuje izobrazbu u šesnaest različitih usmjerenja, među kojima je i obrazovanje za rad s osobama s posebnim potrebama (uključujući i poremećaje u ponašanju). Opći ciljevi ovih programa uglavnom se odnose na neposredan rad s osobama koje manifestiraju različite teškoće socijalne integracije.

Primjeri razvoja socijalne pedagogije u sklopu studija za socijalni rad

Na Sveučilištu u Salzburgu socijalna se pedagogija nalazi u sklopu studija za socijalni rad. Na prvoj godini ovog studija, primjerice, izvodi se grupa kolegija pod nazivom Uvod u aktivni socijalni rad, a uključuje socijalni rad, socijalnu pedagogiju i socijalni menadžment. Socijalnopedagoška komponenta ovih studijskih smjerova proizlazi iz ciljeva i sadržaja obrazovanja socijalnih radnika, a koji uključuju stjecanje *stručne i teorijske kompetencije iz društvenih znanosti* (socijalnog rada i srodnih znanosti, poput, primjerice, psihologije, sociologije, socijalne medicine, ekonomije i socijalne politike, politoloških i pravnih znanosti), stjecanje *stručnih praktičnih sposobnosti* (poglavito za rad s pojedincima, grupama i zajednicama) te *razvoj osobnih i komunikacijskih vještina* (npr. vještina samoprosudbe, cjeloživotnog učenja i razvoja i dr.). Ovako koncipirana izobrazba socijalnim radnicima otvara mogućnost zapošljavanja u zdravstvenim ustanovama, obiteljskim centrima, ustanovama za tretman počinitelja kaznenih djela, centrima za pomoć starijim osobama, centrima za djecu i mlade, centrima za migrante, radnim organizacijama, odgojno-obrazovnim ustanovama i regionalnim razvojnim projektima.

S druge strane, na Visokoj stručnoj školi Sveučilišta u Frakfurtu na Majni, socijalni se pedagozi školuju na posebnom studijskom smjeru. Cilj ovog studija odnosi se na razvoj specifičnih socijalnopedagoških sposobnosti i stjecanje specifičnih socijalnopedagoških znanja. Posebno je

6 Ciljevi ove edukacije već su navedeni u uvodnom dijelu rada.

naглаšena potreba stalnog razvoja socijalne pedagogije u skladu sa zahtjevima društva, pri čemu se rad socijalnih pedagoga smještava u kontekst socijalnog rada. Stoga se kao osnovna obrazovna područja socijalnih pedagoga ističu povijest i područja stručnog djelovanja socijalnih radnika, pravna osnova socijalnog rada, humanističke osnove socijalnog rada, sociološke i društvene osnove socijalnog rada, metode i oblici intervencija u socijalnom radu i dr.

Na finskom Sveučilištu u Tampere-u, socijalna pedagogija čini sastavni dio studija socijalne politike i socijalnog rada koji je razvijen na Fakultetu društvenih znanosti. Ovdje se socijalna pedagogija tumači kao teorija reagiranja u problematičnim društvenim situacijama. Specijalizaciji iz socijalne pedagogije se pristupa nakon završenog studija socijalnog rada (koji ima status bachelor-razine). Studij je koncipiran na način koji omogućuje da studenti, prolazeći kroz povijesne faze razvoja socijalne pedagogije, stječu znanja, vještine i sposobnosti za praktičnu provedbu danas aktualne teorije socijalne pedagogije. Ovaj studij usko je vezan uz rad voditelja mladih (tzv. youth worker-a), što je ujedno i prva praktična aplikacija socijalne pedagogije. Povezanost »youth worker-a« i socijalne pedagogije vidljiva je, primjerice, i u švedskim studijima, pri čemu program studija za voditelje rada s mladima ima mnogih sadržajnih podudarnosti sa studijem socijalne pedagogije.

Kao relativno mlada znanstvena disciplina, u finskom Sveučilištu u Kuopio, na Fakultetu društvenih znanosti, socijalna se pedagogija razvija na Odjelu za socijalni rad i socijalnu pedagogiju. Pri tome socijalna pedagogija definira kao disciplina koja povezuje pedagoške i socijalne znanosti, radi razvoja socijalnih vještina i djelovanja u problematičnim socijalnim situacijama, s pedagoškog aspekta. I na ovom se odjelu socijalna pedagogija izučava na razini magistarskog stupnja, nakon temeljne edukacije iz socijalnog rada.

U nekim zemljama, poput, primjerice, **Španjolske**, razvijeni su studiji socijalne edukacije, koja je u pravilu sastavni dio studija za socijalni rad, a uključuje i osposobljavanje za rad s osobama s poremećajima u ponašanju kao i socijalni menadžment.

Primjeri razvoja socijalne pedagogije u sklopu pedagoških znanosti

Najbrojnija je skupina zemalja koje socijalnu pedagogiju razvijaju na pedagoškim fakultetima. U

Češkoj postoji Katedra za socijalnu pedagogiju koja se razvija u sklopu Pedagoškog fakulteta Sveučilišta Masarykony, u Sloveniji na Pedagoškom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani djeluje Odjel za socijalnu pedagogiju, a u Slovačkoj Odjel za pedagogiju i socijalni rad. Ova je praksa prisutna i u nekim sveučilištima u Austriji, a osobito karakterizira njemačka sveučilišta.

Tako se na Institutu za odgojne znanosti Visoke škole Vechta (koja djeluje u sklopu Sveučilišta u Vechti) socijalna pedagogija studira kao jedna od triju disciplina odgojnih znanosti (uz opću pedagogiju i školsku pedagogiju). Osnovna svrha školovanja odnosi se na osposobljavanje stručnjaka za rad u širokom spektru socijalno pomagačkih ustanova (socijalne javne ustanove, centri za smještaj migranata, razni centri, društva i prihvatilišta), te za istraživački rad, planiranje i vođenje socijalnopedagoških programa i projekata u dječjim vrtićima, školama, odgojnim institucijama i drugdje. Značajno je spomenuti da se na istom studiju, uz različite modifikacije i studijska usmjerenja, školuju i socijalni radnici.

Pedagoški fakultet Matej Bel Sveučilišta u Banskjoj Bystrici u Slovačkoj na Odjelu za pedagogiju i socijalni rad u području pedagogije školuje kompetentne specijaliste za edukaciju djece, mladih i odraslih osoba koji se po završetku školovanja zapošljavaju u različitim socijalnim i javnim ustanovama. Navedeni se ciljevi na Odjelu postižu putem razvoja brojnih studijskih programa među kojima su i specijalizacija iz socijalne pedagogije, pedagogije slobodnog vremena i predškolske pedagogije. Program socijalne pedagogije osposobljava studente za socijalno pedagoški rad u školama, ali i za menadžment osoblja zaposlenog u socijalnim institucijama.

Na Karl-Franzens Sveučilištu u Grazu socijalna se pedagogija studira u sklopu posebnog studijskog usmjerenja Instituta za odgojne znanosti. Ovaj studij polaznike osposobljava za razumijevanje i uvažavanje različitih socijalnopedagoških područja, praktično djelovanje, stručan izbor, primjenu i promišljanje znanstvenih metoda u ovom području, razumijevanja socijalnopedagoških teorijskih koncepata i njihovo razlikovanje od ostalih srodnih stručnih disciplina.

Na Fakultetu za pedagogiju i psihologiju Sveučilišta u Latviji i Sveučilišta Daugavpils postoje posebni Odjeli za socijalnu pedagogiju. Oni su namijenjeni osposobljavanju stručnjaka za rad u

predškolskim, školskim, odgojnim i specijalnim ustanovama, gdje rade na resocijalizaciji djece, mladih i odraslih osoba s poremećajima u ponašanju. Program studija uključuje izučavanje metoda pedagoških istraživanja, filozofije obrazovanja, didaktike, povijesti pedagoških teorija, holističke pedagogije, razvojne psihologije, psihologije učenja i dr. Nadalje, program obuhvaća izučavanje socijalnopedagoškog rada, obiteljske psihologije i pedagogije, nasilničkog ponašanja, pedagogije odraslih i starijih osoba i dr. U izbornom dijelu, studira se psihoterapija, psihologija osobnog razvoja, osnove psihijatrije, socijalne pedagogije u školama i dječjim domovima, osnove konfliktologije, psihologija igre, osnove psihoanalize i dr.

Primjeri ostalih pristupa obrazovanju socijalnih pedagoga

Na nekim se sveučilištima socijalna pedagogija razvija u sklopu primijenjenih socijalnih znanosti. Takav je slučaj, primjerice na njemačkom Sveučilištu za primijenjene znanosti u Esslingenu.

U Nizozemskoj na Sveučilištu za profesionalnu edukaciju, u sklopu Zuyd Sveučilišta u pokrajini Limburg, postoji Odjel za socijalnopedagošku potporu⁷. Na tom se odjelu školuju stručnjaci za vođenje grupa, mentorstvo, koordiniranje skrbi i njege, provođenje socijalne terapije, vođenje stručnih timova, odjela i različitih javnih službi. Tako socijalni pedagozi pomažu osobama koje manifestiraju probleme u ponašanju i razvoju u životnim i radnim sredinama. Sadržaj pomoći socijalnih pedagoga odnosi se na savjetovanje, tretman i skrb o ovim osobama. Tijekom studija posebno se razvijaju *vještine stručnog rada u životnim i profesionalnim okruženjima klijenata* (što iziskuje znanja o specifičnim problemima i potrebama različitih skupina potencijalnih klijenata, kao i vještinu aktivnog djelovanja), *organizacijske vještine, socijalne vještine i učenje metoda savjetovanja*. Područja rada socijalnih pedagoga uključuju: vođenje grupa i rad s grupama, vođenje razvoja različitih institucija, pružanje socijalne, radne i okupacijske terapije, rad s mladima i rad u skrbi za mlade, rad s hospitaliziranom djecom, organizaciju i vođenje rekreacijskih i slobodnih aktivnosti, vođenje dnevnih centara za djecu i mlade, rad s mentalno retardiranim osobama, koordiniranje i

savjetovanje korisnika usluga socijalne skrbi, rad s osuđenim osobama, savjetovanje ovisnika o drogama i alkoholu i savjetovanje izbjeglica.

U **Belgiji** se, pak, na Fakultetu psihologije i odgojnih znanosti Sveučilišta u Gentu socijalna pedagogija razvija u sklopu Odjela za socijalno staranje (Department of Social Welfare Studies) gdje ima status studijskog kolegija. Na istom se odjelu studiraju kolegiji poput, Obiteljske pedagogije, Ovisnosti o drogama, Teškoće u razvoju, Pedagogija poremećaja u ponašanju i emocionalnih oštećenja.

Spomenimo na kraju kako se u **Francuskoj, Luksemburgu, Švicarskoj, Irskoj i Danskoj** socijalni pedagozi (najčešće pod nazivom »specijalni odgajatelj«) školuju na razini viših stručnih škola koje nemaju sveučilišni i znanstveni karakter (Poldrugač, 1999).

Važno je spomenuti da sveučilišni modeli edukacije socijalnih pedagoga u zemljama – članicama Europske unije, bez obzira na okolnost razvijaju li se u sklopu socioloških, psiholoških ili pedagoških znanosti, nude širok spektar različitih specijalizacija i intenzivnu mobilnost studenata, što je u skladu s načelima Bolonjske deklaracije. Nadalje, većina sveučilišnih programa omogućuje stjecanje dodiplomskog, diplomskog i magistarskog stručnog i znanstvenog stupnja, pri čemu se na višim stupnjevima obrazovanja u pravilu stječe uža specijalizacija. Općenito se može zaključiti da socijalna pedagogija uključuje odgoj i pružanje stručne pomoći osobama s poremećajima u ponašanju (bilo u obrazovnim, bilo u socijalnim institucijama), ali i sudjelovanje u kreiranju društvenih mehanizama i vođenju stručnih timova kojima je cilj pravovremeno prepoznavanje i stručno djelovanje u problemskim situacijama.

Vidljivo je nadalje da, sudeći prema rezultatima pretraživanja sveučilišnih institucija na Internetu, socijalna pedagogija status znanstvene discipline ima u 12 od ukupno 25 zemalja članica Europske unije⁸. Ova okolnost nedvojbeno predstavlja profesionalni izazov za daljnji razvoj socijalne pedagogije, ali istodobno upućuje na potrebu analize specifičnosti različitih profesija i struka čiji djelokrug obuhvaća i stručni rad s osobama s poremećajima u ponašanju.

7 Uz ovaj odjel na Sveučilištu postoje još tri: Socijalni rad i usluge, Kulturalna i socijalna edukacija te Osoblje i tržište rada.

8 Ne treba, međutim, zanemariti ni praksu obrazovanja specijalnih odgajatelja u Francuskoj, Luksemburgu, Švicarskoj, Irskoj i Danskoj.

STUDIJSKI PROGRAMI SVEUČILIŠNIH ODJELA ZA SOCIJALNU PEDAGOGIJU

Razvoj studija socijalne pedagogije u sklopu različitih fakulteta (društvenih, pedagoških, psiholoških, rehabilitacijskih) i raznolikost njihovih ciljeva odražava se i na koncepciju sadržaja studija socijalne pedagogije.

Radi stjecanja osnovnog uvida u specifičnosti pojedinih studija socijalne pedagogije, u ovom ćemo radu sadržaj studijskih programa razmatrati putem prikaza okvirnih nastavnih programa koji se izvode na sedam studija socijalne pedagogije u šest zemalja Europske unije (Njemačka, Austrija, Slovenija, Češka, Finska i Latvija).

Na **Sveučilištu u Vechti** (Njemačka) socijalna se pedagogija studira kao studijski smjer u sklopu Instituta za odgojne znanosti, a uključuje sljedeće kolegije:

Pamćenje i prerada informacija. Didaktika. Oštećenja i devijacije. Socijalna politika i socijalno planiranje. Istraživanja mladih i rad s mladima. Zajedništvo, aktivna socijalna država i građansko društvo – aktualne rasprave u socijalnoj pedagogiji. Maloljetničko zakonodavstvo. Iskustvo (empirijska). Analiza životnog prostora (zdravlje i životni prostor). Osiguravanje kvalitete u pedagogiji i socijalnom radu. Uvod u znanstveni rad. Uvod u socijalnu pedagogiju. Povijest i koncepti socijalne pedagogije. Povijest i kažnjavanje maloljetnika. Pomoć mladima i škola. Problematični životni prostori i službe za socijalne usluge. Život s djetetom s oštećenjima – problemi suradnje. Istraživanja u području socijalne pedagogije – evaluacija socijalnog treninga. Praktični seminari. Rad na osobnom razvoju pomoću vođenja intervjua. Pedagoške institucije u razvoju.

Specifični socijalnopedagoški kolegiji u nastavnom programu Instituta za odgojne znanosti (pri Fakultetu za društvene i ponašajne znanosti) **Sveučilišta u Tübingenu** (Njemačka) su sljedeći:

Razvoj socijalne pedagogije. Profesionalni identitet socijalnih pedagoga. Dijagnostika između klasificiranja poremećaja i znanstvenog razumijevanja slučaja. Načela, metode i tehnike socijalnopedagoškog djelovanja. Odstupajuće ponašanje. Teorije socijalnog priznanja. Teorije socijalnog rada. Maloljetničko pravo: teorijske implikacije, empirijski nalazi, praktične konzekvence. Nezaposlenost – političko-ekonomske i socijalne

dimenzije. Razvodi brakova i obitelji u bajkama, obiteljskim romanima, biografijama i drugim pripovijestima. Odgojni utjecaj dječjih vrtića. Metodičke postavke odgojnih zadataka u ranom djetinjstvu. Oblici i problemi odgojne pomoći kroz analizu slučaja. Koncept fleksibilnosti i integracije u odgoju. Socijalni rad u obitelji. Djeca ulice i dječji rad u Europi. Osobna socijalna promocija mladih djevojaka i mladića. Spolne osobitosti u radu s mladima. Teorije doživljajne pedagogije. Uvod u pedagogiju posredovanja. Značaj istraživanja mladih za rad s mladima. Pedagogija i gospodarstvo – menadžment kao zadaća pedagoga i pedagogija kao profitna i neprofitna djelatnost. Obiteljsko i maloljetničko pravo. Samopomoć – činjenice i mitovi. Djeca i mladi kao psihijatrijski slučajevi. Temelji medicinskih znanosti. Uvod u rano djetinjstvo. Savjetovanje i pomoć. Društvo, socijalne veze i oblici zbrinjavanja. Socijalnopedagoški rad u različitim oblicima zbrinjavanja.

Na Institutu odgojnih znanosti **Karl-Franzens Sveučilišta u Grazu** (Austrija) socijalni se pedagozi educiraju prema sljedećem programu:

Zajednički kolegiji za studij pedagogije: Teorija odgoja i obrazovanja. Uvod u studij pedagogije. Uvod u znanost o odgoju. Metodologija pedagoških istraživanja. Statistika. Osnove pedagoške psihologije. Razvojna psihologija. Obrazovanje i odgoj kao predmet istraživanja – metodološka objašnjenja. Škola i društvo – razvoj austrijskog školstva. Uvod u povijest pedagogije. Komparativna znanost o odgoju. Pedagoška psihologija. Pedagoška sociologija.

Socijalnopedagoški kolegiji: Teorije socijalizacije. Rad s mladima. Intervju u socijalnopedagoškom istraživanju. Kultura mladih. Ovisnost i prevencija (seminar). Koncept svladavanja životnih teškoća u skrbi za mlade. Pomoć u odgoju kao aspekt skrbi za mlade. Rad u zajednici: socijalni rad kao politička i strukturalna poveznica. Regionalni projekt Europske unije za mlade. Rad s mladima izvan škole u Štajerskoj. Mladi i javni prostor. Teorija i praksa pedagogije teatra.

Studijski program socijalne pedagogije na **Pedagoškom fakultetu u Ljubljani** (Slovenija) uključuje sljedeće kolegije:

Teorija odgoja. Statističke metode. Strani jezik. Sportski odgoj. Razvojna psihologija i izabrana poglavlja iz pedagoške psihologije. Sociologija odgoja. Izabrana poglavlja iz filozofije. Pedagogija osoba ometenih u razvoju. Osnove socijalne peda-

gogije. Teorijska poimanja teškoća u socijalnoj integraciji. Anatomija, fiziologija, patologija. Motopedagogija. Specifične teškoće u razvoju. Praksa. Psihijatrija s psihopatologijom. Socijalna politika i pravna zaštita. Teorija osobnosti i psihodinamika. Metode socijalnopedagoškog rada. Osnove kriminologije s penologijom. Socijalna psihopatologija i grupna dinamika. Izabrana poglavlja iz metodologije. Cjelovita komunikacija. Socijalnopedagoške intervencije.

Izborni kolegiji: Lutkarstvo. Modeliranje. Glazba. Radionice mladih. Socijalne igre. Realitetna terapija. Senzitivni trening. Neverbalna komunikacija. Teorijske osnove zavodskog odgoja. Socijalnopedagoški rad izvan institucije. Izabrana poglavlja iz penologije. Ambulantni socijalnopedagoški rad. Sociologija spolova.

Kolegiji poslijediplomskog studija: Teorija edukacije. Teorijska izvorišta socijalne pedagogije. Metodologija znanstvenog istraživanja. Socijalnopedagoška dijagnostika. Grupna dinamika. Teorija komunikacije. *Izborni kolegiji:* Teorija institucionalne edukacije. Teorija devijacije. Penologija. Metode obrazovnog i reformskog rada. Pedagoška psihologija. Odabrane teme iz socijalnopedagoških intervencija.

Na **Pedagoškom fakultetu Masarykovy sveučilišta u Brnu** (Češka) katedra za socijalnu pedagogiju nudi sljedeći program:

Obavezni kolegiji: Didaktičke tehnike. Pregled strukture struke. Uvod u slobodne aktivnosti. Razvoj osobnih potencijala. Osnove pedagogije. Osnove socijalne pedagogije. Osnove psihologije. Osnove znanosti o vrijednostima (aksiologija). Uvod u filozofiju. Povijest pedagogije. Kulturološka i pedagoška antropologija. Teorija i praksa edukacijskih procesa. Osnove medicinskih znanosti. Strani jezik (engleski i njemački). Dramski odgoj – povijest, metodologija, didaktika, projektiranje. Metodika planiranja vođenih aktivnosti u prirodi. Metodologija rješavanja problematičnih situacija. Pedijatrija. Tjelesne aktivnosti. Modeliranje. Rad s prirodnim materijalom. Retorika. Uvod u specijalistički dramski odgoj. Uvod u specijalnu pedagogiju. Osnove specijalne pedagogije (psihopedagogija, somatopedagogija, logopedija, surdopedagogija, oftamologija). Sociologija. Specijalna pedagogija. Psihologija slobodnog vremena. Razvojna psihologija. Pedagogija slobodnog vremena. Neurologija. Psihijatrija. Kreiranje zadataka i njihova realizacija. Pedagoško-

psihološka dijagnostika. Psihopatologija. Socijalna pedagogija. Socijalna psihologija. Didaktika praktičnih aktivnosti. Lutkarstvo. Metodika rada u specijalnim školama. Pedagogija plesa. Ekologija i okoliš. Uvod u metodologiju pedagoških istraživanja. Multikulturalni odgoj. Socijalna politika. Filozofija odgoja. Pedagoška praksa (aktivnosti u slobodnom vremenu). Socijalna praksa.

Izborni kolegiji: Uvod u specijalističku pedagogiju teatra. Strani jezik – esperanto. Samospoznaja i oblici samoiskušnja u teoriji prevencije socijalnopedagoških pojava (tehnik art terapije, muzikoterapije, terapije putem govora tijela). Rehabilitacija jahanjem. Vježbe iz didaktike. Integracijska specijalna pedagogija. Elektronika. Pedagoško-psihološko savjetovanje. Specijalnopedagoška dijagnostika.

Na Odjelu za socijalni rad i socijalnu pedagogiju **Fakulteta društvenih znanosti Sveučilišta u Kuopiu** (Finska) studij socijalne pedagogije obuhvaća sljedeće kolegije:

Jezik i komunikacija: Drugi službeni jezik (švedski ili finski). Strani jezik. Metode prikupljanja informacija. Verbalna komunikacija. Pisana komunikacija. *Osnovni metodološki kolegiji:* Uvod u znanstveno argumentiranje. Statistika. *Filozofski kolegiji:* Uvod u filozofiju. Etika. Politička filozofija. Uvod u socijalnu pedagogiju. Socijalne teorije u socijalnoj pedagogiji. Humanistički koncepti i etika u socijalnoj pedagogiji. Znanstvena filozofija u socijalnoj pedagogiji. Praktična aplikacija socijalne pedagogije. Društveni problemi i njihova povezanost sa znanostima. Teorije socijalne pedagogije. Socijalnopedagoške metode i područja njihove primjene. Socijalnopedagoška orijentacija u socijalnom i pedagoškom radu. Kulturološke promjene i učenju otvorena sredina. Specifična područja socijalnog rada. Uvod u kvalitativna socijalna istraživanja. Uvod u kvantitativna socijalna istraživanja.

Studijski program socijalne pedagogije na Pedagoško-psihološkom fakultetu Sveučilišta u Latviji uključuje sljedeće kolegije:

Filozofija mišljenja. Pedagogija. Razvojna psihologija. Socijalna pedagogija. Socijalna rehabilitacija. Predškolska i školska pedagogija. Informatička pedagogija. Metodologija praktičnog pedagoškog rada. Uvod u socijalni rad. Socijalnopedagoška praksa. Socijalna rehabilitacija. Socijalna politika. Emocionalna inteligencija. Socijalni rad u grupi. Dijagnosticiranje u pedagogiji. Pedagoška psihologija. Genetika. Didaktika.

Teorije odgoja. Uvod u specijalnu pedagogiju. Sociologija. Kriminologija. Alternativna pedagogija. Estetika. Teorija i praksa pedagoške konfliktologije. Teškoće socijalne integracije, rehabilitacija i integracija. Socijalna higijena i sigurnost. Psihopatologija. Socijalnopedagoški projekti. Socijalnopedagoški trening socijalnih vještina. Obrazovanje obitelji. Metode socijalnopedagoških istraživanja. Osnove menadžmenta. Briga o zdravlju u socijalnom okruženju. Kultura komunikacije i ponašanje. Psihologija nasilja. Socijalnopedagoške aktivnosti u području zaštite prava djece i obitelji. Psihologija poremećaja u razvoju. Osobni razvoj i osobnost. Kršenje prava djece u obiteljima. Teorije menadžmenta. Metodologija istraživanja u školi. Habilitacija, socijalna adaptacija, integracija i razvoj djece s teškoćama. Mogućnosti i značaj kulture govora. Praksa.

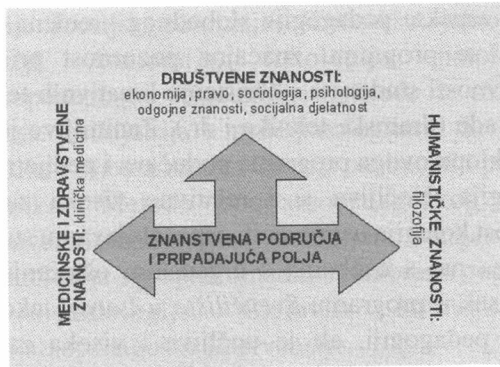
Za sve je prikazane studijske programe karakteristično povezivanje socijalnopedagoških sadržaja s drugim znanstvenim disciplinama, poglavito psihologijom, pedagogijom, sociologijom (s posebnim naglaskom na socijalnu politiku), socijalnim radom, a u određenoj su mjeri također zastupljene pravne i medicinske znanosti. S više ili manje sadržaja, većina programa obuhvaća osobe čija je socijalna integracija otežana zbog organskih oštećenja, ali i pripadnosti marginalnim društvenim grupama. Nadalje, svi su studijski programi usmjereni na bogat praktični rad i uvježbavanje socijalnih vještina. U studijskim se programima također prepoznaje znanstveni pristup socijalnoj pedagogiji. Ipak, u sadržajima u studijskim programima pojedinih studija postoje značajne razlike.

U programu *Sveučilišta u Vechti* su podjednako zastupljeni psihološki, pedagoški, sociološki i znanstveni kolegiji, a dominiraju stručni socijalnopedagoški kolegiji. U programu *Karl-Franzens Sveučilišta* najzastupljeniji su pedagoški kolegiji, a stručni socijalnopedagoški kolegiji uključuju i znanja iz područja socijalnog rada. Na ljubljanskom *Pedagoškom fakultetu* posebna se pozornost pridaje stjecanju praktičnih vještina socijalnih pedagoga i razumijevanju ishodišnih teorija socijalne pedagogije. U teorijskom dijelu zastupljeni su pedagoški, psihološki i sociološki kolegiji, ali i druge znanstvene discipline (npr. filozofija, medicina, ekologija). Posebnost ovoga programa sadržana je u brojnim kolegijima koji su usmjereni razvoju kreativnih vještina studenata (lutkarstvo, glazba, modeliranje i dr.). *Masarykovy sveučilište* najviše je orijentirano na pedagogiju, didaktiku i

razne aspekte pedagogije slobodnog vremena. I u ovom se programu značajna pozornost pridaje kreativnosti studenata i korištenju kreativnih tehnika u radu (dramske tehnike i dr.). Zanimljivo je da se u sklopu ovoga programa podučava i pedijatrija i ekologija. Uočljiva je i relativno visoka zastupljenost kolegija usmjerenih osposobljavanju studenata za rad s osobama s organskim oštećenjima. Naglasak u programu *Sveučilišta u Latviji* također je na pedagogiji, ali je uočljiva i visoka zastupljenost psiholoških i socioloških kolegija. Ovaj se program ističe po kolegijima Osnove i Teorije menadžmenta, Estetika te Socijalnopedagoške aktivnosti u području zaštite prava djece i obitelji. Kako *Sveučilište u Tübingenu* i *Sveučilište u Kuopiu* socijalne pedagoge školuje na specijalističkom dijelu studija, logično je da su u koncepciji ovih programa pretežno zastupljeni karakteristični socijalnopedagoški kolegiji.

Vidljivo je, dakle, da socijalni pedagozi na različitim studijima stječu teorijska znanja iz različitih znanstvenih disciplina, ali se uočava i ujednačenost u osnovnom pedagoško-psihološko-sociološkom usmjerenju. Kako preciznije definiranje socijalnopedagoške profesije proizlazi iz sadržaja specijalističkih kolegija na pojedinim studijima, posebno smo razmotrili paletu kolegija koji su u neposrednoj vezi s razvojem socijalne pedagogije kao znanstvene discipline, a koji uključuju i druga znanstvena područja zbog imanentnog interdisciplinarnog karaktera socijalne pedagogije. Temeljem ove analize, uočili smo da u svojoj raznolikosti studiji socijalne pedagogije imaju određene zajedničke sadržaje i da se oni ogledaju u implementaciji određenih znanstvenih područja, polja i grana u područje socijalne pedagogije, uz istodobni razvoj specifičnih socijalnopedagoških kolegija. Uz sagledavanje sadržaja svih analiziranih studijskih programa zajedno, u socijalnu pedagogiju kao znanstvenu disciplinu mogli bismo uključiti određene segmente sljedećih znanstvenih područja, polja i grana (sukladno Pravilniku o utvrđivanju znanstvenih područja, Narodne novine, 29/97, 135/97, 8/00 i 30/00, slika br. 2).

Iz znanstvenog polja **psihologija** u socijalnoj se pedagogiji osobito izučavaju grane razvojne i socijalne psihologije, te posebne psihologije kao što su pedagoška psihologija i psihopatologija, odnosno psihologija poremećaja u razvoju. Na pojedinim studijima posebno se izučava razdoblje adolescencije, uključujući i specifičnosti ovog razdoblja s obzirom na spol adolescenata. Posebno je zanimljiv

Slika 2

Prikaz interdisciplinarnog karaktera socijalne pedagogije kao znanstvene discipline

kolegij Osnove znanosti o vrijednostima koji se izučava na Pedagoškom fakultetu Masarykovy sveučilišta u Brnu. Ovaj je studij specifičan i po kolegiju Psihologija slobodnog vremena koja u socijalnopedagoškom radu zasigurno ima posebno značenje. Spomenimo i kolegije poput Neverbalne komunikacije (Pedagoški fakultet u Ljubljani) i Psihologija nasilja (Pedagoško-psihološkom fakultetu Sveučilišta u Latviji).

Iz znanstvenog polja **pedagogije**, osobito se izučavaju teme koje proizlaze iz grana opće pedagogije i didaktike (uključujući metodičku razradu pedagoških sadržaja). U tom se pogledu ističu teorije odgoja i obrazovanja, znanost o odgoju, metodologija pedagoških istraživanja i sl. Zanimljivi su kolegiji Teorija i praksa edukacijskih procesa, Multikulturalni odgoj, Metodičke postavke odgojnih zadataka i Pedagogija slobodnog vremena Pedagoškog fakulteta Masarykovy sveučilišta u Brnu, te Izabrana poglavlja iz metodologije (Pedagoški fakultet Sveučilišta u Ljubljani) i Metodologija praktičnog pedagoškog rada (Pedagoško-psihološki fakultet Sveučilišta u Latviji). U sklopu pedagogije na nekoliko se Sveučilišta (poglavito slovenskom i češkom) studira i uvježbava kreativno izražavanje (ples, lutkarstvo, modeliranje, dramski odgoj i sl.).

Spomenimo ovdje i defektologiju (danas je uobičajen naziv edukacijsko-rehabilitacijske znanosti) u odnosu na rad s osobama s organskim oštećenjima, zbog čestog zajedništva poremećaja u ponašanju i organskih oštećenja. Kolegiji koji se odnose na ovo područje zastupljeni su u gotovo svim analiziranim studijskim programima, s izuzetkom Fakulteta društvenih znanosti Sveučilišta u Kuopiu. Radi se, primjerice o sljedećim kolegijima: Socijalna rehabilitacija, Odstupajuće ponašanje, Koncept fleksibilnosti i

integracije u odgoju, Teorijska poimanja teškoća u socijalnoj integraciji, Teškoće socijalne integracije, rehabilitacija i integracija.

Uz socijalnu se pedagogiju iz **sociologije** poglavito vezuju teme o pedagoškoj sociologiji, sociološkim teorijama, socijalnim devijacijama i izučavanju značaja i obilježja životnog prostora (npr. kolegij Društveni problemi i njihova povezanost sa znanostima Odjela za socijalni rad i socijalnu pedagogiju Fakulteta društvenih znanosti Sveučilišta u Kuopiu, Zdravlje i životni prostor Instituta za odgojne znanosti Sveučilišta u Vechti, i dr.).

Socijalna politika i teorija i metodologija socijalnog rada pripadaju području **socijalne djelatnosti**, a u socijalnoj pedagogiji također imaju značajnu poziciju. U sklopu socijalne pedagogije glede socijalne politike naglasak je na razumijevanju razvoja socijalne politike (npr. kolegij Aktivna socijalna država i građansko pravo i Socijalna politika i socijalno planiranje Instituta za odgojne znanosti Sveučilišta u Vechti, kolegij Socijalna politika i pravna zaštita Pedagoškog fakulteta u Ljubljani i dr.), a glede teorije i metodologije socijalnog rada na izučavanju teorija socijalnog rada, rada u zajednici i specifičnosti socijalnog rada u odnosu na socijalnu pedagogiju. Kolegij Teorije socijalnog rada izučava se, primjerice, na Sveučilištu u Tübingenu, a Rad u zajednici: socijalni rad kao politička i strukturalna poveznica na Institutu odgojnih znanosti Karl-Franzens Sveučilišta. Zanimljiv je i kolegij Djeca ulice i dječji rad u Europi Fakulteta za društvene i ponašajne znanosti Sveučilišta u Tübingenu.

Pravo kao polje društvenih znanosti u studijske je programe socijalne pedagogije uključeno kroz zakonodavstva vezana uz maloljetničku delinkvenciju (Sveučilište u Vechti i Sveučilište u Tübingenu), obiteljsko pravo (Sveučilište u Tübingenu) i prava djece (Sveučilište u Latviji, gdje je osobito zanimljiv kolegij Kršenje prava djece u obiteljima).

Spomenimo ovdje kako se **kriminologija** kao izdvojeni kolegij, među analiziranim studijskim programima, studira samo na Pedagoškom fakultetu u Ljubljani i na Pedagoško-psihološkom fakultetu u Latviji.

Iz polja **ekonomije**, u studijskim programima socijalne pedagogije, sve se više razvija interes prema grani menadžmenta i upravljanja. Tako se na Sveučilištu u Tübingenu studira Pedagogija i gospodarstvo – menadžment kao zadaća pedagoga i

pedagogija kao profitna i neprofitna djelatnost, a na Sveučilištu u Latviji Osnove menadžmenta. Zbog sve prisutnije tržišne orijentiranosti socijalnopedagoških programa, ovo područje razvoja socijalne pedagogije zasigurno zaslužuje posebnu pozornost.

U području medicine i zdravstva, studiji socijalne pedagogije obuhvaćaju anatomiju, genetiku, pedijatriju i psihijatriju kao grane polja **kliničke medicine**. Pri tome je važno uočiti da ovo područje, s izuzetkom psihijatrije, u studijskim programima pojedinih studija nije ujednačeno, te da različiti programi naglasak stavljaju na različite grane kliničke medicine. Genetika se, primjerice, izučava samo na Sveučilištu u Latviji, pedijatrija na Masarykovy sveučilištu, a anatomija na Pedagoškom fakultetu u Ljubljani.

U slovenskom, češkom i finskom studiju socijalne pedagogije izučava se i **filozofija**, jedino polje iz područja humanističkih znanosti koje se vezuje uz socijalnu pedagogiju. U tom je pogledu uočljiv interes prema političkoj filozofiji, filozofiji odgoja, etici i drugim aspektima ovog znanstvenog polja.

Uz brojne kolegije koji ukazuju na interdisciplinarnost i transdisciplinarnost socijalne pedagogije, postoje i oni koji pripadaju ovoj specifičnoj znanstvenoj disciplini. Prateći faze socijalnopedagoškog procesa, moguće ih je aproksimativno grupirati u nekoliko skupina:

- opći socijalnopedagoški kolegiji;
- kolegiji usmjereni primarnoj prevenciji;
- kolegiji usmjereni detekciji i dijagnosticanju;
- kolegiji usmjereni ranim intervencijama i tretmanu;
- kolegiji usmjereni procesuiranju i naknadnom staranju

..... za djecu, mlade i odrasle osobe s rizikom za poremećaje u ponašanju ili s poremećajima u ponašanju.

Primjerice, radi se o sljedećim kolegijima:

Opći socijalnopedagoški kolegiji: Uvod u socijalnu pedagogiju. Osnove socijalne pedagogije. Teorije socijalne pedagogije. Socijalna pedagogija. Povijest i koncepti socijalne pedagogije. Profesionalni identitet socijalnih pedagoga. Etika u socijalnoj pedagogiji. Teorijska ishodišta socijalne pedagogije. Humanistički koncepti i etika u socijalnoj pedagogiji. Znanstvena filozofija u socijalnoj pedagogiji. Metode socijalnopedagoških istraživanja. Socijalnopedagoška orijentacija u socijalnom i

pedagoškom radu.

Kolegiji usmjereni primarnoj prevenciji: Pomoć mladima i škola. Odgojni utjecaj dječjih vrtića. Socijalni rad u obitelji. Značaj istraživanja mladih za rad s mladima. Rad s mladima. Kultura mladih. Koncept svladavanja životnih teškoća u skrbi za mlade. Pomoć u odgoju kao aspekt skrbi za mlade. Rad s mladima izvan škole. Mladi i javni prostor. Samospoznaja i oblici samoiskušanja u teoriji prevencije sociopatoloških pojava. Kultura komunikacije i ponašanje. Ovisnost i prevencija.

Kolegiji usmjereni detekciji i dijagnosticanju: Dijagnostika. Dijagnostika između klasificiranja poremećaja i znanstvenog razumijevanja slučaja. Socijalnopedagoška dijagnostika. Pedagoško-psihološka dijagnostika. Dijagnosticiranje u pedagogiji. Intervju. Analiza slučaja.

Kolegiji usmjereni ranim intervencijama i tretmanu: Načela, metode i tehnike socijalnopedagoških intervencija. Metode socijalnopedagoškog rada. Metodologija rješavanja problematičkih situacija. Socijalnopedagoške metode i područja njihove primjene. Teorija i praksa pedagoške konfliktologije. Teorija institucionalne edukacije. Teorijske osnove zavodskog odgoja. Socijalnopedagoški rad izvan institucije. Ambulantni socijalnopedagoški rad. Pedagoške institucije u razvoju. Socijalnopedagoški rad u različitim oblicima zbrinjavanja. Socijalnopedagoške intervencije. Praktična aplikacija socijalne pedagogije. Socijalnopedagoški projekti. Socijalnopedagoške aktivnosti u području zaštite prava djece i obitelji.

Kolegiji usmjereni procesuiranju i naknadnom staranju: Društvo, socijalne veze i oblici zbrinjavanja. Maloljetničko zakonodavstvo. Povijest i kažnjavanje maloljetnika. Maloljetničko pravo: teorijske implikacije, empirijski nalazi, praktične konzekvence. Obiteljsko i maloljetničko pravo.

Među specifične socijalnopedagoške kolegije moguće je uvrstiti i one koji se bave izučavanjem pojedinih teorijskih koncepata koji pripadaju drugim znanstvenim poljima, ali ih je moguće primijeniti u socijalnopedagoškom radu. To su, primjerice, kolegiji Teorije doživljajne pedagogije, Teorije socijalizacije, Teorija i praksa pedagogije teatra, Teorije osobnosti i psihodinamika, Teorija edukacije. Teorija komunikacije. Teorija devijacije, Socijalne teorije u socijalnoj pedagogiji, Teorije socijalnog priznanja i dr. Za socijalnu pedagogiju značajni su i oni kolegiji koji se odnose na

izučavanje tehnika grupnog i individualnog rada koje se također primjenjuju u ovoj, ali i drugim pomagačkim profesijama (npr.: Socijalne igre, Pedagoško-psihološko savjetovanje, Uvod u pedagogiju posredovanja, Savjetovanje i pomoć, Realitetna terapija, Senzitivni trening, Socijalnopedagoški trening socijalnih vještina, Teatar u odgojnom radu, Evaluacija socijalnog treninga i sl.)

Već površan uvid u naprijed prikazane socijalnopedagoške kolegije ukazuje na njihovu raznovrsnost i široku orijentiranost. Kako ovom analizom nije obuhvaćena razrada pojedinih kolegija, ne možemo suditi o međusobnoj sadržanoj usklađenosti kolegija na pojedinim studijima, ali možemo uočiti da je socijalna pedagogija u pravilu shvaćena kao stručno-znanstvena profesija usmjerena na odgoj, poticanje individualnog razvoja i korekciju socijalnog funkcioniranja osoba koje u različitim životnim razdobljima i u odnosu na različite životne sadržaje manifestiraju teškoće socijalne integracije, s ciljem sprječavanja njihove socijalne isključenosti. Pri tome rad s delinkventnom populacijom čini tek manji dio socijalnopedagoške djelatnosti. Osobito je zanimljiv bogat repertoar općih socijalnopedagoških kolegija iz kojih izvire slojevitost profesionalnog djelovanja socijalnih pedagoga u praksi, ali i potreba teorijskog razumijevanja psihosocijalnih mehanizama koji se odražavaju na socijalno funkcioniranje osoba. Ipak, prikazana raznovrsnost u pristupima sveučilišnog obrazovanja socijalnih pedagoga nedvojbeno upućuje na potrebu daljnjeg rada na jasnijem pozicioniranju ove znanstvene discipline u odnosu na ostale društvene znanosti, osobito u odnosu na socijalni rad.

ZAKLJUČAK

Temeljem analize prikazane u ovom radu, moguće je zaključiti kako je u zemljama članicama Europske unije socijalna pedagogija shvaćena kao profesija koja na specifičan način ujedinjuje odgoj i socijalni rad, u cilju osiguravanja kvalitetne socijalne integracije različitih rizičnih skupina koje čine sastavni dio svakog društva. Stoga je jasno da su usluge socijalnih pedagoga potrebne svakoj zajednici. Ipak, osam država Europske unije ovim se područjem bave stručnjaci drugih profila (poglavito pedagozi, psiholozi i socijalni radnici), u pet država Europske unije socijalna se pedagogija tretira isključivo kao stručna profesija, a u dvanaest drža-

va ona ima obilježja znanstvene i sveučilišne discipline. Zamjetno je, međutim, da je socijalna pedagogija danas, u odnosu na ranija razdoblja, prisutnija na europskim sveučilištima i s time se u vezi očekuje njezin daljnji razvoj.

Kao specifičnost socijalnopedagoške profesije osobito se ističe potreba stjecanja teorijskih znanja iz brojnih društvenih znanosti, filozofije kao humanističke znanosti i medicinskih znanosti, ali i razvoj praktičnih vještina koje omogućuju kvalitetno individualno vođenje osoba u složenim međuljudskim i socijalnim okolnostima. Istodobno, socijalni se pedagozi sve više prepoznaju kao stručnjaci koji su pozvani da sudjeluju u kreiranju i razvoju pedagoških i socijalnih službi podrške čiji je osnovni cilj umanjivanje mogućnosti razvoja socijalnih etioloških činitelja poremećaja u ponašanju, ali i osiguravanje pravovremene stručne reakcije prilikom pojavnosti rizičnih ponašanja.

Stoga tijekom studija socijalne pedagogije studente treba osposobiti za praktičnu primjenu akademskih znanja i teorija, koja će osigurati njihovo stručno sudjelovanje u odgoju, obrazovanju, savjetovanju, informiranju i razvoju socijalnih kompetencija osobe(a) koja se nalazi u fokusu njihova profesionalnog interesa, uz istodoban utjecaj na bitne činitelje socijalnog okruženja dotične osobe (obitelj, dječji vrtić, škola, institucija, radno okruženje i dr.), ali i na globalne trendove u nekome društvu koje više ili manje pogoduju razvoju poremećaja u ponašanju. Drugim riječima, socijalni pedagozi sudjeluju u prevenciji, smanjivanju ili uklanjanju teškoća koje se manifestiraju u socijalnom funkcioniranju, a mogu biti uzrok ili posljedica, primjerice, socijalne isključenosti, ovisnosti, delinkventnog ponašanja, poremećaja u ponašanju, problematičnih uvjeta života poput invalidnosti, pripadnosti marginalnim skupinama i dr.

U praktičnom smislu, od socijalnih se pedagoga očekuje da tijekom studija nauče spoznati određenu problemsku situaciju, iznaći i primijeniti odgovarajuću strategiju socijalnopedagoške intervencije te prevenirati i intervenirati u kriznim socijalnim situacijama. Navedeno ponajprije podrazumijeva razvoj sposobnosti cjelovite evaluacije određene situacije, analize i razumijevanja psiholoških potreba svih njezinih sudionika, odnosno planiranja stručnog djelovanja, organizacije i sudjelovanja u timskom radu i upravljanja određenim socijalnim i individualnim razvojnim procesima. Krajnji cilj ovih aktivnosti sadržan je u planskom preoblikovanju socijalnih veza i odnosa i socijalnog

identiteta osoba koje zbog obilježja svoga ponašanja i životnog stila imaju teškoća u socijalnoj integraciji. U svim fazama svoga rada socijalni pedagozi, naravno, moraju slijediti pravila i etiku socijalnopedagoške profesije, a očekuje se i određena sposobnost znanstvene evaluacije vlastite djelatnosti.

Vjerujemo kako bi naprijed navedene osobitosti studiranja socijalne pedagogije u pojedinim zemljama Europske unije bilo razložno razmotriti i u procesu daljnjeg usklađivanja studija socijalne pedagogije Odsjeka za poremećaje u ponašanju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu s Bolonjskom deklaracijom⁹. Smatramo kako posebnu pozornost zaslužuje daljnji razvoj pedagoške grupe predmeta, uključujući mogućnost korištenja kreativnih pedagoških metoda u radu s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju, te uvrštavanje socijalne politike i socijalnog prava u obvezan korpus studijskih kolegija. Pri tome bi ovaj kolegij trebao posebno obuhvatiti socijalnopedagošku implementaciju Konvencije o pravima djeteta, Obiteljskog zakona i Zakona o socijalnoj skrbi, ali i zakonitosti funkcioniranja socijalnih struktura. Bilo bi također poželjno omogućavanje prakticiranja i uvježbavanja šireg spektra specifičnih socijalnopedagoških metoda i tehnika rada tijekom dodiplomskog studija. Istodobno, potrebno je razmotriti opravdanost opstojanja široke grupe kolegija koje pripadaju grani kliničke medicine, te mogućnost izdavanja kriminoloških i penoloških kolegija u poseban studijski smjer

LITERATURA

Koller-Trbović, N. (2004): Poremećaji u ponašanju djece i mladih, U: Bašić, J., Koller-Trbović, N., Uzelac, S. (ur.): Zbornik radova: Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 83-97.

Poldrugáč, Z. (1999): Osvrt na programe izobrazbe socijalnih pedagoga u nekim europskim zemljama, Kriminologija i socijalna integracija, 7, 2, 189-195.

Pravilnik o utvrđivanju znanstvenih područja, Narodne novine, 29/97, 135/97, 8/00 i 30/00.

Radovančić, B. (ur., 2002): 40 godina Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Uzelac, S. (1999): Socijalna pedagogija – pitanja identiteta, Kriminologija i socijalna integracija, 7, 1, 1-7.

Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, Narodne novine 123/03 i 105/04.

Zovko, G. (ur., 1992): 30 godina Fakulteta za defektologiju, Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Internet stranice:

<http://www.mzos.hr>

<https://luis.lanet.lv>

<http://www.uni-vechta.de>

<http://www.uni-tuebingen.de>

<http://www.pef.uni-lj.si>

<http://aivwww.rug.ac.be>

<http://www-gewi.kfunigraz.ac.at>

<http://www.hszuyd.nl>

<http://www.uta.fi>

<http://www.barcsi.hu>

<http://www.erf.hr>

<http://www.fh-campuswien.ac.at>

<http://www.fh-sozialarbeit-salzburg.at>

<http://www.aic.lv>

<http://www.pdf.umb.sk>

<http://www.viap.cz>

<http://www.ped.muni.cz>

<http://www.joensuu.fi>

<http://www.uku.fi>

<http://www.uni.lodz.pl>

9 O samom je programu moguće više doznati na Interent stranici Fakulteta: www.erf.hr.

UNIVERSITY EDUCATION OF THE SOCIAL PEDAGOGUES IN THE EUROPEAN UNION COUNTRIES

Summary

Social pedagogues are experts educated with the purpose of developing specific professional skills directed toward primary prevention, detection, diagnostics, early intervention and treatment, processing and care for the children, youth and adults at risk from behavior disorders, or those with developed behavior disorders. They also work with the social environment of the above mentioned groups, with the purpose of their upbringing, socialization, rehabilitation and social integration. This general entry reveals all the complexity of the profession. This complexity stems from various reasons, some of the most significant being the incompleteness and differences in definition of the persons with behavior disorders, the complexity of the process of upbringing, education and rehabilitation, and the complexity of social sciences and the practical work with people, regardless of their age. Furthermore, social pedagogy is a relatively young scientific and professional discipline and it is interdisciplinary in nature. Therefore, the approaches to the education of the expert social pedagogues are various and more or less (non) uniformed.

In this paper, the authors review the specific features of the university education of the social pedagogues in the countries – members of European Union, with the goal of comparison between the existing curriculums and finding the common denominators. The ultimate purpose of the paper is viewing the important determinants of the social pedagogy as the scientific and academic discipline, and the further improvement of the course “Behavior Disorders” on the Faculty for Special Education and Rehabilitation of the University of Zagreb, where the social pedagogues are educated.

Key words: Social pedagogy, academic curriculums, members of the European Union